

KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE
DIGNITAS PERSONAE
DOSTOJANSTVO OSOBE

Prijevod s talijanskoga:

Mislav Kovačić

Lektura:

Karmela Prosoli

Korektura:

Gordana Bašić

Izdaje: Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb, Marulićev trg 14

Izdaje se s dopuštenjem crkvenih vlasti.

Odgovara: dr. Aldo Starić

Tisak: Denona d.o.o., Zagreb

Naklada: 1.000

ISBN 978-953-11-0469-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 692855.

KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE

DIGNITAS PERSONAE DOSTOJANSTVO OSOBE

NAPUTAK O NEKIM BIOETIČKIM PITANJIMA

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST
ZAGREB, svibanj 2009.

Naslov izvornika:

Congregazione per la dottrina della fede, *Istruzione Dignitas personae su alcune questioni di bioetica*, 2008.

© za hrvatsko izdanje: Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb, 2009.

UVOD

1. Dostojanstvo osobe nužno je priznati svakomu ljudskom biću, od rođenja pa do prirodne smrti. To temeljno načelo, koje izriče *veliko »da« ljudskom životu*, valja staviti u središte etičkog promišljanja nad biomedicinskim istraživanjima, koja u današnjem svijetu poprimaju sve veću važnost. Učiteljstvo Crkve u više je navrata interveniralo u svrhu pojašnjavanja i razrješavanja moralnih problema koji su s time povezani. U tom je pogledu od osobitog značenja naputak *Donum vitae*.¹ Ipak, budući da je od njegova objavljivanja proteklo dvadeset godina, učinilo se primjerenim posuvremeniti ga.

Nauk ovoga naputka ne dovodi u pitanje vrijednost naputka *Donum vitae* ni s obzirom na načela koja su u njemu izložena ni s obzirom na ondje donesene moralne prosudbe. Pa ipak, nove biomedicinske tehnologije koje zahvaćaju u osjetljiv prostor ljudskoga života i obitelji

---

¹ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*. Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja. Odgovori na neka aktualna pitanja (22. veljače 1987.), u: *AAS 80* (1988.), str. 70–102.

rodile su novim pitanjima, osobito na području istraživanja na ljudskim embrijima i primjene matičnih stanica u terapijske svrhe, kao i na drugim područjima eksperimentalne medicine, čime nastaje potreba da se na ta nova pitanja daju primjereni odgovori. Ubrzani razvoj znanosti te širenje novih znanstvenih spoznaja s pomoću sredstava društvenog priopćavanja bude očekivanja, ali i zabrinutosti među sve širim krugovima javnog mnijenja. U svrhu pravnog uređivanja tih problema, od zakonodavnih se tijela često zahtijeva donošenje odlukâ, što katkada uključuje i javni referendum o pojedinim pitanjima.

Spomenuti razlozi naveli su Kongregaciju za nauk vjere da pripremi *novi naputak doktrinarne naravi*, koji će se suočiti s pojedinim novonastalim izazovima u svjetlu kriterijâ izloženih u naputku *Donum vitae*, ali se i ponovno pozabaviti drugim temama, o kojima se već drugdje raspravljalo, no za koje se drži da su potrebite daljnjih pojašnjenja.

2. U laćanju te zadaće Kongregacija za nauk vjere želi neprestano imati pred očima znanstvene vidove ove problematike, služeći se pritom analizama Papinske akademije za život te brojnih stručnjaka, kako bi ih suočila s načelima kršćanske antropologije. Enciklike Ivana Pavla II. *Veritatis splendor*² i *Evangelium*

---

² IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor (Sjaj istine)*. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naućavanja Crkve (6. kolovoza 1993.), u: *AAS* 85 (1993.), str. 1133–1228.

*vitae*³, kao i drugi interventi crkvenoga učiteljstva, daju jasan uvid u metodu i sadržaj, kojima će se spomenuti problemi obrađivati.

Iz šarolikoga filozofskog i znanstvenog konteksta izdvajaju se mnogi znanstvenici i filozofi koji, u duhu *Hipokratove zakletve*, u medicinskoj znanosti vide služenje ljudskoj krhkosti kako bi se izliječile bolesti i olakšalo trpljenje, a potrebna se skrb proširila u jednakoj mjeri na cijelo čovječanstvo. Ne manjkaju, međutim, ni oni predstavnici filozofije i znanosti koji taj ubrzani napredak biomedicinskih tehnologija u bitnome promatraju u eugeničkoj perspektivi.

3. U donošenju načelâ i moralnih prosudbi za biomedicinsko istraživanje ljudskoga života Katolička se crkva nadahnjuje *na svjetlu razuma i vjere*, pridonoseći izgradnji integralne vizije čovjeka i njegova poziva, spremna prihvatiti sve ono dobro što proizlazi iz ljudskoga djelovanja te iz različitih kulturalnih i religijskih predaja, koje nerijetko pokazuju veliko poštovanje prema životu.

Učiteljstvo želi donijeti riječ ohrabrenja i podrške kulturalnoj perspektivi koja znanost promatra kao *dragocjeno služenje integralnom dobru života i dostojanstva svakoga ljudskog bića*. Zbog toga Crkva gleda na znan-

---

³ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života (25. ožujka 1995.), u: *AAS* 87 (1995.), str. 401–522.

stvena istraživanja s velikom nadom, priželjkujući da se mnogi kršćani posvete napretku biomedicine i tako posvjedoče svoju vjeru na tom području. Osim toga, Crkva se nada da će rezultati tih istraživanja biti dostupni i u siromašnim područjima, kao i u područjima pogođenima različitim bolestima, kako bi se na taj način mogla pružiti humanitarna pomoć onima koji su najpotrebitiji i nalaze se u najdramatičnijim životnim okolnostima. Najzad, Crkva želi biti uz svakog čovjeka koji tjelesno ili duhovno trpi, kako bi mu ponudila ne samo utjehu nego i nadasve svjetlo i nadu. Upravo one daju smisao kako časovima bolesti tako i iskustvu smrti, koji su sastavni dio ljudskoga života i prisutni su u povijesti svake osobe, otvarajući je otajstvu uskrsnuća. Pogled Crkve, uistinu, pun je pouzdanja da će na posljetku »život pobijediti: to je za nas sasvim izvjesna nada. Da, život će pobijediti jer su na strani života istina, dobro, radost i istinski napredak. Na strani života je i Bog, koji ljubi život i rasipno ga dijeli«. ⁴

Ovaj naputak obraća se vjernicima i svima onima koji traže istinu. ⁵ Sastoji se od tri dijela: prvi dio doziva

---

⁴ IVAN PAVAO II., Govor sudionicima Sedme skupštine Papinske akademije za život (3. ožujka 2001.), br. 3, u: *AAS* 93 (2001.), str. 446.

⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Fides et ratio*. Enciklika svim biskupima Katoličke crkve o odnosu vjere i razuma (14. rujna 1998.), br. 1, u: *AAS* 91 (1999.), str. 5.

u pamet neke presudno važne antropološke, teološke i etičke naglaske; drugi se dio suočava s novim problemima, vezanima uz rađanje; treći dio propituje neke nove terapijske procedure, koje uključuju manipuliranje embrijem, odnosno čovjekovim genetskim naslijeđem.

ANTROPOLOŠKI, TEOLOŠKI I ETIČKI VIDOVI LJUDSKOGA ŽIVOTA I RAĐANJA

4. Medicinske su znanosti posljednjih desetljeća u znatnoj mjeri proširile svoje spoznaje o početnim stadijima ljudskoga života. Isto tako, bolje su upoznale biološke strukture čovjeka kao i proces rađanja. Taj je razvoj bez sumnje pozitivan i treba ga podržavati u onoj mjeri u kojoj pomaže da se prevladaju ili isprave određene patologije, odnosno u mjeri u kojoj pridonosi uspostavljanju normalnog tijeka procesa rađanja. No ako taj razvoj uključuje uništavanje ljudskih bića, odnosno služenje sredstvima koja vrijeđaju dostojanstvo ljudske osobe ili su usmjerena na svrhe protivne dobru čovjekove cjelovitosti, tada je on negativan i nije ga moguće prihvatiti.

Ljudsko tijelo nikada, pa ni u prvim stadijima svoje egzistencije, nije svedivo na skup stanica. Tijelo embrija razvija se postupno prema utvrđenom »planu« i sa svrhom koja se očituje u rađanju svakoga djeteta.

U cilju vrednovanja svih moralnih pitanja koja se postavljaju gledom na zahvaćanje u ljudski embrij, kori-

sno je dozvati u pamet *temeljni etički kriterij* donesen u naputku *Donum vitae*: »od prvog časa svog postojanja, tj. otkad se uobličio kao zigota, plod ljudskog rađanja zahtijeva bezuvjetno poštovanje koje dugujemo ljudskome biću u njegovoj tjelesnoj i duhovnoj cjelokupnosti. Ljudsko biće mora se poštivati i s njime valja postupati kao s osobom od samoga njegova začeca, pa mu se stoga od toga istog časa moraju priznati prava osobe, među kojima je prije svega nepovredivo pravo svakoga nevinog ljudskog bića na život.«⁶

5. Ta tvrdnja etičke naravi, koju je um kadar spoznati kao istinitu i koja je u skladu s naravnim moralnim zakonom, trebala bi biti u temelju svakoga pravnog poretka.⁷ No ona zapravo pretpostavlja *istinu ontološke*

---

⁶ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, I, 1, u: *AAS* 80 (1988.), str. 79.

⁷ Kao što je istaknuo Benedikt XVI., ljudska prava, a napose pravo svakoga ljudskog bića na život, »izviru iz naravnoga zakona koji je upisan u ljudsko srce i prisutan u različitim kulturama i društvima. Premještanje ljudskih prava iz toga konteksta vodilo bi ograničavanju njihovoga dometa i upadanju u relativističku koncepciju, što bi pak značilo da smisao i interpretacija pravâ mogu varirati, a time bi njihova univerzalnost bila zanijekana u ime različitih kulturalnih, političkih, društvenih, pa čak i religijskih kontekstâ. Ipak, ne smije se dopustiti da ta velika raznorodnost gledištâ potamni činjenicu kako univerzalna nisu samo prava nego također i ljudska osoba, subjekt tih prava« (Govor na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 18. travnja 2008., u: *AAS* 100 [2008.], str. 334).

naravi, koju je spomenuti naputak, polazeći od čvrstih znanstvenih spoznaja, pokazao s obzirom na kontinuitet razvoja ljudskoga bića.

Ne htijući upustiti se u donošenje izričito filozofskih tvrdnji, naputak *Donum vitae* nije definirao embrij kao osobu, ali je ipak naglasio postojanje unutarnje veze između ontološke dimenzije i specifične vrijednosti svakoga ljudskog bića. Iako nije moguće eksperimentalno utvrditi prisutnost duhovne duše, ti isti znanstveni zaključci o ljudskom embriju su »dragocjen pokazatelj da se razložno prizna nazočnost osobe od samoga prvog javljanja ljudskog života: tã kako bi ljudska jedinka mogla ujedno ne biti i ljudska osoba?«. ⁸ Naime, stvarnost ljudske osobe ni u kojem času njezina života, bilo prije bilo nakon rođenja, ne daje nam za pravo ustvrditi ni promjenu u naravi ni stupnjevanje moralne vrijednosti, budući da joj *antropološki i etički status* pripada *u punini*. Prema tome, ljudski embrij od sãmoga početka posjeduje ljudsko dostojanstvo.

6. Poštovanje toga dostojanstva duguje se svakom ljudskom biću jer ono u sebi nosi neizbrisivo utisnuto vlastito dostojanstvo i vlastitu vrijednost. S druge strane, *autentični kontekst izvora ljudskoga života jesu brak i obitelj*: ondje se ljudska osoba rađa i to putem čina ko-

---

⁸ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, I, 1, u: *AAS* 80 (1988.), str. 78–79.

ji izražava uzajamnu ljubav muškarca i žene. »Rađanje koje je uistinu odgovorno naspram onomu koji se ima roditi mora biti plod braka.«⁹

Brak, prisutan u svim vremenima i svim kulturama, jest »mudra ustanova Stvoritelja, kojoj je svrha da u čovječanstvu ostvaruje njegovu zamisao ljubavi. Uzajamnim samodarivanjem, koje je njima vlastito i isključivo, bračni drugovi teže za takvim zajedništvom osoba kojim se međusobno usavršavaju da surađuju s Bogom u rađanju i odgajanju novih života.«¹⁰ U plodnosti supružničke ljubavi muškarac i žena obznanjaju »kako u iskonu njihova bračnog života stoji istinski 'da', koji biva izgovoren i zbiljski življen u uzajamnosti, te vazda ostaje otvoren životu ... Potrebno je da naravni zakon, koji se nalazi u temelju priznavanja istinske jednakosti među osobama i narodima, bude prepoznat i kao izvor na kojemu se napaja odnos među supružnicima u njihovoj odgovornosti za rađanje novoga potomstva. Prenošenje života upisano je u narav, a zakoni te naravi su svojevrsna nepisana norma na koju se svi moraju pozivati.«¹¹

---

⁹ *Isto*, II, A, 1, u: *nav. dj.*, str. 87.

¹⁰ PAVAO VI., *Humanae vitae*. Enciklika o ispravnoj regulaciji roda (25. srpnja 1968.), br. 8, u: *AAS* 60 (1968.), str. 485–486.

¹¹ BENEDIKT XVI., Govor sudionicima Međunarodnoga kongresa o četrdesetoj obljetnici enciklike *Humanae vitae*, u organizaciji Papinskoga lateranskog sveučilišta (10. svibnja 2008.), u: *L'Osservatore Romano*, 11. svibnja 2008., str. 1; usp. IVAN XXI-II., *Mater et magistra*. Enciklika o suvremenom razvoju druš-

7. Crkva je uvjeren da sve ono što je ljudsko vjera prihvaća i poštuje, ali nadasve čisti, uzdiže i usavršava. Nakon što je stvorio čovjeka na svoju sliku i priliku (usp. Post 1, 26), Bog svoje stvorenje naziva veoma dobrim (usp. Post 1, 31), da bi ga potom prigrlio u Sinu (usp. Iv 1, 14). U otajstvu utjelovljenja Sin Božji potvrdio je dostojanstvo tijela i duše, konstitutivnih odrednica ljudskoga bića. Krist ljudsku tjelesnost nije obezvrijedio, nego je, naprotiv, u potpunosti obznanio njezino značenje i vrijednost: »Otajstvo čovjeka stvarno postaje jasnim jedino u otajstvu utjelovljene Riječi.«¹²

Postajući jednim od nas, Sin nam »podade moć« da postanemo »djeca Božja« (Iv 1, 12), »zajedničari božanske naravi« (2 Pt 1, 4). Ta nova dimenzija ne protuslovi dostojanstvu stvorenja koje razumom može dokučiti svaki čovjek, nego ga uzdiže na viši, Božji obzor života, omogućujući mu da dublje prouči ljudski život i čine kojima je dozvan u postojanje.¹³

Poštovanje prema čovjeku pojedincu, koje nalaže sâm razum, u svjetlu spomenutih danosti vjere postaje još naglašenije i snažnije: zbog toga ne postoji proturječje između tvrdnje o dostojanstvu i tvrdnje o svetosti

---

tvenog pitanja koji valja uskladiti s kršćanskim načelima (15. svibnja 1961.), III, u: *AAS* 53 (1961.), str. 447.

¹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, 22.

¹³ Usp. IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, 37–38, u: *AAS* 87 (1995.), str. 442–444.

ljudskoga života. »Različiti načini kako se u povijesti Bog brine za svijet i čovjeka, ne samo što se međusobno ne isključuju nego se naprotiv podupiru i uzajamno prožimlju. Svi imaju svoj uzor i cilj u mudrom i ljubavljju ispunjenom Božjem naumu, kojim Bog predodređuje ljudima 'da budu suobličeni slici Sina njegova' (Rim 8, 29).«¹⁴

8. Polazeći od te dvije uzajamno povezane dimenzije – *božanske i ljudske* – moguće je dublje razumjeti razlog nepovredive čovjekove vrijednosti: naime, njemu je *upravljen vječni poziv, i to poziv na dioništvo u trojedinj ljubavi Boga živoga.*

Ta se vrijednost odnosi na sve ljude bez razlike. Sva-koga čovjeka valja poštovati već samim time što postoji. Zato se mora isključiti svako uvođenje kriterijâ za diskriminaciju toga dostojanstva, bilo na temelju biološkog, psihičkog ili kulturnog razvoja bilo na temelju zdravstvenoga stanja. U svakoj pojedinoj fazi života čovjeka, stvorenoga na sliku Božju, odražuje se »lice jedinorođenoga Sina Božjega ... Ta bezgranična i gotovo neshvatljiva Božja ljubav prema čovjeku ide sve dotle da je ljudska osoba dostojna da bude ljubljena poradi nje same, neovisno od svakoga drugog određenja – inteligencije, ljepote, zdravlja, mladosti, integriteta itd. U

---

¹⁴ IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor (Sjaj istine)*, 45, u: AAS 85 (1993.), str. 1169.

konačnici, ljudski je život uvijek dobro, budući da predstavlja 'očitovanje Boga, znak njegove prisutnosti, otisak njegove slave'« (*Evangelium vitae*, br. 34).¹⁵

9. Te dvije dimenzije života – naravna i nadnaravna – omogućuju nam također da bolje shvatimo u kojem su smislu *čini, koji omogućuju da se pojavi ljudski život*, a u kojima se muškarac i žena daruju jedno drugome, *odsaj trinitarne ljubavi*. »Bog, koji je ljubav i život, upisao je u muškarca i ženu poziv na posebno sudjelovanje u svome otajstvu osobnog zajedništva i u svome djelu Stvoritelja i Oca.«¹⁶

Kršćanski brak »ima svoje korijene u prirodnom dopunjavanju što postoji između muža i žene, a hrani se osobnom spremnošću bračnih drugova da dijele cjelovitost svoga životnog nauma, sve što imaju i što jesu: stoga je takvo zajedništvo plod i znak dubokog ljudskog zahtjeva. No, u Kristu Gospodinu, Bog prihvaća taj zahtjev, potvrđuje ga, pročišćuje i uzdiže privodeći ga sakramentom ženidbe njegovu savršenstvu: Duh Sveti izliven u sakramentalnom slavlju pruža kršćanskim suradnicima dar novoga zajedništva, zajedništvo ljubavi,

---

¹⁵ BENEDIKT XVI., Govor sudionicima Opće skupštine Papinske akademije za život te sudionicima međunarodnoga kongresa »Ljudski embrij u predimplantacijskoj fazi« (27. veljače 2006.), u: *AAS* 98 (2006.), str. 264.

¹⁶ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, Uvod, 3, u: *AAS* 80 (1988.), str. 75.

koje je živa i stvarna slika onoga sasvim osobitog jedinstva koje nevidljivu Crkvu čini otajstvenim Kristovim tijelom.«¹⁷

10. Crkva, prosuđujući etičku vrijednost pojedinih rezultata novijih medicinskih istraživanja o čovjeku i njegovim počecima, ne zahvaća u područje vlastito medicinskoj znanosti kao takvoj, nego poziva sve uključene strane na etičku i društvenu odgovornost u njihovim postupcima, podsjećajući ih da se etička vrijednost biomedicinske znanosti mjeri odnosom prema *bezuvjetnom poštovanju koje se duguje svakomu ljudskom biću*, u svakom trenutku njegove egzistencije, ali i odnosom prema *zaštiti specifičnosti onih osobnih čina koji prenose život*. Učiteljstvo ovim napatkom zahvaća unutar područja svoga poslanja, a to je *promicanje oblikovanja savjesti*, autoritativno naučavajući istinu koja je Krist, te u isto vrijeme autoritativno izjavljujući i potvrđujući načela moralnoga reda, koja proizlaze iz same ljudske naravi.¹⁸

---

¹⁷ IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica (Familiaris consortio)*. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu (22. studenoga 1981.), br. 19, u: *AAS* 74 (1982.), str. 101–102.

¹⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dignitatis humanae*. Deklaracija o slobodi vjerovanja, 14.

DRUGI DIO

NOVI PROBLEMI VEZANI UZ RAĐANJE

11. U svjetlu netom iznesenih načela, u ovom će dijelu biti uzeti u razmatranje pojedini problemi vezani uz rađanje, koji su se javili i jasnije ocrnali u godinama nakon objavljivanja naputka *Donum vitae*.

Tehnike koje potpomažu plodnost

12. U pogledu *liječenja neplodnosti* nove medicinske tehnike trebaju poštovati tri temeljna dobra: a) pravo na život i tjelesni integritet svakoga ljudskog bića od začeca pa do prirodne smrti; b) jedinstvo braka, koje podrazumijeva uzajamno poštovanje prava supružnika da postanu otac i majka samo jedno pomoću drugoga;¹⁹ c) specifično ljudske vrijednosti spolnosti koje »zahtijevaju da rađanje ljudske osobe mora proizaći kao plod

---

¹⁹ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, II, A, 1, u: AAS 80 (1988.), str. 87.

specifičnoga bračnog čina ljubavi među supruzima«. ²⁰ Zahvati koji se predstavljaju kao pomoć rađanju ne odbacuju se »zato što su umjetni. Sami po sebi oni svjedoče o mogućnostima medicinskog umijeća, no moraju biti ocijenjeni s moralnog gledišta prema dostojanstvu ljudske osobe koja je pozvana na ostvarenje božanskog poziva da dariva ljubav i da dariva život.« ²¹

Gledano u svjetlu toga kriterija, valja isključiti sve heterologne tehnike umjetne oplodnje ²² kao i one homologne tehnike umjetne oplodnje ²³ koje su nadomjestak bračnom činu. Nasuprot tome, prihvatljive su one tehnike koje se predstavljaju kao *pomoć bračnom činu i njegovoj plodnosti*. Naputak *Donum vitae* o tome se izrazio ovako: »Liječnik je u službi osoba i ljudskog rađanja: nema moć njima raspolagati ili o njima odlučivati. Liječnik svojim zahvatom poštuje dostojanstvo osoba kad svojim zahvatom bračnom činu nastoji pomoći bilo da olakša njegovo izvršenje bilo da omogućiti postizanje nje-

²⁰ *Isto*, II, B, 4, u: *nav. dj.*, str. 92.

²¹ *Isto*, Uvod, 3, u: *nav. dj.*, str. 75.

²² »Izrazom *heterologna umjetna oplodnja* ili *heterologno umjetno rađanje* u ovom se naputku misli na vještine kojima se želi umjetno postići začecje čovjeka s pomoću spolnih stanica za koje bar jedan od davalaca nije u dotičnom braku« (*isto*, II [bilješka], u: *nav. dj.*, str. 86).

²³ »Izrazom *homologna umjetna oplodnja* ili *homologno umjetno rađanje* u ovom naputku hoće se označiti tehnika kojom se želi začecje čovjeka s pomoću spolnih stanica supružnika koji su sjeđinjani brakom« (*isto*).

gove svrhe kad je jednom normalno izvršen.«²⁴ A u pogledu homolognoga umjetnog osjemenjivanja isti naputak veli: »Unutar braka ne može se dopustiti homologno umjetno osjemenjivanje, izuzev u slučaju kad tehničko posredovanje nije nadomjestak bračnome činu nego se javlja kao olakšica i pomoć da bi on postigao svoju prirodnu svrhu.«²⁵

13. Nedvojbeno su dopušteni zahvati koji teže za tim da uklone zapreke prirodnoj plodnosti, kao što su, na primjer, hormonalno liječenje neplodnosti izazvane disfunkcijom spolnih žlijezda, kirurško liječenje endometrioze, zahvati za uspostavljanje prohodnosti jajovoda (proširivanje, odčepijivanje ili kirurško uklanjanje priraslica). Sve te tehnike treba držati autentičnom terapijom u onoj mjeri u kojoj bračni par, riješivši jednom problem zbog kojega je došlo do neplodnosti, može obavljati bračni čin kojega ishod može biti začéće, a da liječnik pritom ne mora izravno zahvaćati u sâm bračni čin. Nijedna od tih tehnika ne zamjenjuje bračni čin, koji je jedino dostojno ozračje istinski odgovornog rađanja.

---

²⁴ *Isto*, II, B, 7, u: *nav. dj.*, str. 96; usp. PIO XII., Govor sudionicima Četvrtoga međunarodnog kongresa katoličkih liječnika (29. rujna 1949.), u: *AAS* 41 (1949.), str. 560.

²⁵ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, II, B, 6, u: *nav. dj.*, str. 94.

K tome, u cilju izlaženja ususret želji nemalog broja neplodnih parova za djecom, bilo bi poželjno prikladnim zakonskim mjerama ohrabrivati, promicati i olakšati *postupak posvojenja* tolike nezbrinute djece koja su, zaradi svoga skladnog ljudskog razvoja, potrebita obiteljskog ognjišta. Najzad, valja primijetiti da istraživanja i ulaganja u *sprječavanje neplodnosti* zaslužuju svaku podršku.

Oplodnja in vitro i hotimično uklanjanje embrija

14. Već je napatuk *Donum vitae* istaknuo činjenicu da oplodnja *in vitro* vrlo često sa sobom nosi i hotimično uklanjanje embrija.²⁶ Pojedinci su to pripisivali tada tek djelomično usavršenoj tehnici. No susljedna su istraživanja dokazala kako se sve tehnike oplodnje *in vitro* odvijaju na način pri kojem ljudski embrij biva smatran tek pukom nakupinom stanica koje se po volji upotrebljavaju, selektiraju i odbacuju.

Istina je da tek trećini žena koje se utječu umjetnoj oplodnji uspije zatrudnjeti. Nadalje, potrebno je naglasiti kako je, uzevši u obzir sveukupni broj proizvedenih embrija te broj stvarno rođenih embrija, *postotak odbačenih embrija vrlo visok*.²⁷ Liječnici specijalizirani

---

²⁶ Usp. *isto*, II, u: *nav. dj.*, str. 86.

²⁷ Danas je čak i u najbolje opremljenim centrima za umjetnu oplodnju broj odbačenih embrija veći od 80%.

za tehnike oplodnje *in vitro* prihvaćaju te gubitke kao cijenu koju treba platiti za postizanje pozitivnih rezultata. Ipak, vrlo zabrinjava činjenica da istraživanje na tom području u prvom redu teži za što većom učinkovitošću, pri čemu se uzima u obzir postotak rođene djece u odnosu na broj žena koje su se podvrgle zahvatu, dok se čini kako se ne mari za pravo na život svakoga pojedinog embrija.

15. Često se primjećuje da su ti gubitci u najvećem broju slučajeva nehotični, odnosno da do njih dolazi usprkos volji roditelja i liječnika. Također se tvrdi kako je riječ o rizicima ne odveć različitima od onih povezanih s prirodnim procesom rađanja, i kako bi željeti prenijeti život bez izlaganja ikakvom riziku u praksi zapravo značilo uzdržati se od njegova prenošenja. Istina, nisu svi gubitci embrija pri oplodnji *in vitro* izravno povezani s voljom onih koji su uključeni u postupak. No također je istina i to da su uklanjanje, uništavanje i gubitci embrija u mnogim slučajevima predviđeni i hotimični.

Oni embriji proizvedeni *in vitro* za koje se pokaže da posjeduju određeni nedostatak, bivaju izravno odbačeni. Sve su češći slučajevi gdje se inače plodni parovi utječu tehnikama umjetne oplodnje imajući pred očima jedan jedini cilj, a to je genetska selekcija njihove buduće djece. Poticanje ciklusa u žene sa svrhom dobivanja velikog broja jajašaca, koja onda bivaju oplodjena, u mnogim je

zemljama već postala učestala praksa. Određen broj tako dobivenih embrija prenosi se u maternicu, a ostali se zamrzavaju za eventualne reproduktivne zahvate u budućnosti. Svrha višestrukog prijenosa embrija u maternicu jest osigurati, koliko god je to moguće, usađivanje barem jednog embrija. Sredstvo za postizanje toga cilja uporaba je većeg broja embrija u odnosu na željeno dijete, uz pretpostavku gubitka izvjesnog broja embrija; osim toga, na taj se način izbjegava višestruka trudnoća. No, to znači i da tehnika višestrukog prijenosa embrija uključuje *ophođenje s embrijima kao s pukim sredstvima*. Zabrinjavajuća je činjenica da ni redovita deontološka etika ni vlasti u zdravstvu ne bi ni na jednom drugom području medicine dopustili tehniku s tako visokom stopom negativnih i fatalnih ishoda. Tehnike oplodnje *in vitro* prihvaćaju se na temelju pretpostavke da embrij ne zaslužuje puno poštovanje jer taj je zahtjev u sukobu sa željom za potomstvom koja pak mora biti zadovoljena.

Ta tužna i često prešućivana zbilja nadasve je vrijedna žaljenja jer »različite tehnike umjetne reprodukcije, koje izgledaju da se stavljaju na službu životu i koje se prakticiraju ne malo puta s tom nakanom, u stvari otvaraju vrata novim napadima na život«.²⁸

---

²⁸ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, br. 14, u: *AAS* 87 (1995.), str. 416.

16. Osim toga, *razdvajanje rađanja od integralno osobnoga konteksta bračnoga čina* Crkva drži etički neprihvatljivim:²⁹ ljudsko rađanje je osobni čin bračnoga para – muža i žene – koji ne trpi nikakve zamjene. Pomirenost s tom vrlo visokom stopom abortivnosti tehnikâ oplodnje *in vitro*, kao i njihovo prihvaćanje, rječito pokazuje kako zamjena bračnoga čina nekom tehničkom procedurom – osim što nije u skladu s poštovanjem koje treba pridati rađanju, koje se pak ne može svesti isključivo na prokreativnu dimenziju – pridonosi slabljenju svijesti o poštovanju koje se duguje svakomu ljudskom biću. Priznanje toga poštovanja promiče se, naprotiv, intimnošću među supružnicima koju oživljava bračna ljubav.

Crkva priznaje legitimnost želje za djecom i razumije trpljenje supružnikâ pogođenih neplodnošću. Ta se želja, međutim, ne smije pretpostaviti dostojanstvu svakoga ljudskog života do te mjere da njime zagospodari. Želja za djetetom ne može opravdati njegovu »proizvodnju«, baš kao što i neželjenost već začetoga djeteta ne može opravdati njegovo napuštanje ili uništenje.

---

²⁹ Usp. PIO XII., Govor sudionicima Drugoga svjetskog kongresa o oplodnji i neplodnosti, održanog u Napulju (19. svibnja 1956.), u: *AAS* 48 (1956.), str. 470; PAVAO VI., *Humanae vitae*, br. 12, u: *AAS* 60 (1968.), str. 488–489; ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, II, B, 4–5, u: *AAS* 80 (1988.), str. 90–94.

Zapravo, dobiva se dojam kako se neki istraživači, lišeni svakoga etičkog uporišta i svjesni mogućnosti upisanih u tehnološki napredak, predaju logici čisto subjektivnih želja³⁰ i ekonomskom pritisku, koji je na ovom području vrlo jak. Nasuprot instrumentalizaciji ljudskoga bića u embrionalnom stadiju, potrebno je ponavljati kako »Božja ljubav ne pravi razlike između novozačetoga u utrobi majke, djeteta, mladića, zrelog čovjeka i starca; ne pravi razlike jer u svakome od njih vidi utisnutu vlastitu sliku i priliku ... Zbog toga je učiteljstvo Crkve neprestano isticalo sveti i nepovredivi značaj svakoga ljudskog života, od njegova začeća pa sve do prirodne smrti.«³¹

Intracitoplazmatsko injiciranje spermija (ICSI)

17. Među novijim tehnikama umjetne oplodnje s vremenom je posebnu važnost poprimilo tzv. *intracitoplazmatsko injiciranje spermija* (engl. *Intra Cytoplasmic*

---

³⁰ Sve se veći broj osoba, čak i onih koje nisu sjedinjene ženidbenim vezom, utječe tehnikama umjetne oplodnje s ciljem rađanja djece. Te prakse oslabljuju instituciju braka i omogućuju da se djeca rode u okruženju koje ne promiče njihov puni ljudski razvoj.

³¹ BENEDIKT XVI., Govor sudionicima opće skupštine Papinske akademije za život te sudionicima međunarodnoga kongresa »Ljudski embrij u predimplantacijskoj fazi« (27. veljače 2006.), u: *AAS* 98 (2006.), str. 264.

Sperm Injection, odatle i kratica ICSI).³² ICSI je, zbog svoje velike učinkovitosti, postala daleko najprimjenjivija tehnika kojom se mogu prevladati različiti oblici neplodnosti u muškaraca.³³

ICSI je, kao uostalom i oplodnja *in vitro*, koje je zapravo varijanta, u sebi nedopuštena tehnika: ona, naime, u potpunosti razdvaja rađanje i bračni čin. Doista, ICSI se obavlja »izvan tijela bračnih drugova uz pomoć radnji trećih osoba, o čijoj upućenosti i tehničkoj djelatnosti ovisi da li će zahvat uspjeti; život i identitet zametka povjeravaju se moći liječnika i biologa i uspostavlja se gospodstvo tehnike nad ishodištem i sudbinom ljudske osobe. Takvo gospodstvo u sebi je u suprotnosti s dostojanstvom i jednakošću, koji su nužno zajednički roditeljima i djeci. Začeće *in vitro* rezultat je tehničkog pothvata kojim se dolazi do oplodnje; ono se doista ne postiže niti stvarno želi kao izraz i plod specifičnoga čina bračnog sjedinjenja.«³⁴

---

³² *Intracitoplazmatsko injiciranje spermija* tehnika je slična drugim oblicima oplodnje *in vitro*, ali se od njih i razlikuje utoliko što se oplodnja ne događa spontano u kušalici, nego pomoću injiciranja jednoga jedinog prethodno selekcioniranog spermatozoida u citoplazmu jajašca ili, katkada, pomoću injiciranja nezrelih elemenata germinalne linije muškarca.

³³ U ovom trenutku stručnjaci naširoko raspravljaju o pojedinim rizicima po zdravlje tako začetoga djeteta koje može donijeti primjena tehnike *intracitoplazmatskog injiciranja spermija*.

³⁴ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, II, B, 5, u: AAS 80 (1988.), str. 93.

Zamrzavanje embrijâ

18. Jedna od metoda za postizanje što boljih rezultata tehnike rađanja *in vitro* jest umnožavanje broja zahvata prijenosa embrijâ. U cilju izbjegavanja uzastopnog uzimanja jajašaca od žene, obavlja se samo jedan zahvat pri kojem se uzima više jajašaca, nakon čega se znatan dio embrijâ, začelih *in vitro*, podvrgava kriokonzervaciji³⁵, kako bi dostajali za drugi prijenos, u slučaju ako prvi nije uspio ili u slučaju da se roditelji odluče na novu trudnoću. Kadšto se zamrzavaju čak i embriji namijenjeni za prvi prijenos jer hormonalno poticanje ciklusa u žene u svrhu dobivanja jajašaca stvara određene učinke zbog kojih se savjetuje da se pričekava s prijenosom embrija u maternicu dok se ne uspostavi normalizacija fizioloških uvjeta.

Kriokonzervacija *je nespojiva s poštovanjem koje se duguje ljudskim embrijima*: naime, ona pretpostavlja njihovu proizvodnju *in vitro*; izlaže ih velikom riziku od smrti ili štete po njihovu tjelesnu cjelovitost jer velik postotak embrijâ ne preživi postupak zamrzavanja i ponovnog odmrzavanja; barem privremeno ih lišava nidacije i gestacije; na posljetku, stavlja ih u situaci-

---

³⁵ Kriokonzervacija embrijâ jest postupak njihova zamrzavanja na vrlo niskim temperaturama, čime se omogućuje njihovo dugotrajno čuvanje.

ju koja pogoduje daljnjim povredama i manipulacijama.³⁶

Najveći dio neuporabljenih embrija ostaju »siročad«. Njihovi ih roditelji ne potražuju, a gdjekad im se čak zametne trag. Odatle tisuće i tisuće uskladištenih zamrznutih embrija u gotovo svim zemljama u kojima se prakticira oplodnja *in vitro*.

19. Što se pak tiče velikog broja *postojećih zamrznutih embrija*, postavlja se pitanje: Što učiniti s njima? Pojedinci ne shvaćaju etičku narav onoga o čemu se pitaju, jer su motivirani isključivo potrebom održavanja zakona koji nalaže da centri za kriokonzervaciju nakon određenog vremena isprazne zalihe starih embrija i zamijene ih novima. Drugi su, naprotiv, svjesni da se time čini teška nepravda te se pitaju na koji bi se način najbolje moglo odgovoriti na taj zahtjev.

Posve su neprihvatljivi prijedlozi da se *ti embriji uporabe za istraživanje*, odnosno *za terapijske svrhe*, jer to za sobom povlači stav prema kojemu su embriji tek »biološki materijal«, što pak uključuje njihovo uništavanje. Isto je tako neprihvatljiv prijedlog da se ti embriji *odmrznu i umjesto da budu aktivirani, uporabe se za istraživanje kao da je riječ o običnim leševima*.³⁷

---

³⁶ Usp. ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, I, 6, u: AAS 80 (1988.), str. 84–85.

³⁷ Usp. br. 34–35 ovoga naputka.

Prijedlog prema kojemu bi se ti embriji stavili na raspolaganje neplodnim parovima kao *terapija za neplodnost* etički je neprihvatljiv zbog istih onih razloga zbog kojih je nedopušteno heterologno umjetno rađanje kao i svaki oblik zamjenskog majčinstva,³⁸ ta bi, naime, praksa sa sobom povukla mnoge druge probleme medicinske, psihološke i pravne naravi.

Iznesen je i prijedlog da se organizira tzv. *prenatalno posvojenje*, isključivo zato da se onim ljudskim bićima koja bi inače bila osuđena na uništenje, da šansa za rođenje. Taj prijedlog, koliko god bio pohvalan s obzirom na nakanu poštovanja i zaštite ljudskog života, ipak donosi brojne probleme, slične onima koje smo maločas izdvojili.

Razmotrivši sve te elemente, valja ustvrditi kako je tisuće napuštenih embrija osuđeno na *stanje nepopravljive nepravde*. Upravo zato je Ivan Pavao II. apelirao na savjest »odgovornih u svijetu znanosti, a napose liječnikâ, kako bi se zaustavila proizvodnja ljudskih embrija, vodeći pritom računa kako nije moguće nazrijeti moralno dopušteno rješenje za ljudsku sudbinu tisuća 'zamrznutih' embrija koji jesu i zauvijek će ostati subjekti temeljnih prava i koje stoga valja pravno zaštititi kao ljudske osobe«.³⁹

---

³⁸ Usp. ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, II, A, 1–3, u: AAS 80 (1988.), str. 87–89.

³⁹ IVAN PAVAO II., Govor sudionicima simpozija »*Evangelium vitae* i pravo« te sudionicima Jedanaestoga međunarodnog kolokvija o rimskom i kanonskom pravu (24. svibnja 1996.), br. 6, u: AAS 88 (1996.), str. 943–944.

Zamrzavanje jajašacâ

20. Kako bi se izbjegli ozbiljni etički problemi koje postavlja kriokonzervacija embrijâ, na području tehnika oplodnje *in vitro* javljaju se prijedlozi za zamrzavanje jajašaca.⁴⁰ Nakon što se prikupi dovoljan broj jajašaca za nekoliko uzastopnih zahvata prijenosa, bivaju oplodena samo ona jajašca koja će neposredno biti prenesena u maternicu, dok se ostala jajašca zamrzavaju kako bi bila oplodena i prenesena u slučaju da prvi pokušaj ne uspije.

S tim u vezi potrebno je pojasniti kako *kriokonzervacija jajašacâ u svrhu procesa umjetne oplodnje valja držati moralno neprihvatljivom*.

Redukcija embrijâ

21. Pojedine tehnike koje se koriste pri umjetnoj oplodnji, osobito prijenos više embrija u maternicu, značajno utječu na povećanje postotka višestrukih trudnoća. Zbog toga je došao do izražaja prijedlog da se pristupi tzv. redukciji embrijâ. Taj se postupak sastoji od zahvata kojim se smanjuje broj embrijâ, od-

---

⁴⁰ Kriokonzervacija jajašacâ primjenjuje se i u drugim medicinskim kontekstima, o kojima se na ovom mjestu neće raspravljati. Pod jajašcem se podrazumijeva germinalna stanica žene u koju nije prodro spermatozoid.

nosno fetusâ u maternici njihovim izravnim uništavanjem. Odluka da se unište ljudska bića, poradi kojih se i pristupilo umjetnoj oplodnji, paradoksalna je i često donosi patnju i osjećaj krivnje, koji mogu trajati godinama.

S etičkog stajališta *redukcija embrijâ je hotimični selektivni pobačaj*. Riječ je, zapravo, o namjernom i izravnom uklanjanju jednog ili više nevinih ljudskih bića u početnoj fazi njihove egzistencije, a to je uvijek težak moralni nered.⁴¹

Argumenti koji se predlažu kako bi se etički opravdala redukcija embrijâ često se temelje na analogiji s prirodnim katastrofama ili kriznim situacijama, u kojima, usprkos dobroj volji sviju, nije moguće spasiti sve osobe potrebite spašavanja. Te ili slične analogije ni na koji način ne mogu moralno opravdati praksu izravnog pobačaja. Na sličan se način poziva na moralna načela, kao što je načelo manjega zla ili čin s dvostrukim učinkom, koji se na tom području, međutim, ne mogu primijeniti. Naime, nikada nije dopušteno izvršiti čin koji je u sebi nedopušten, čak ni ako je svrha u sebi dobra: *cilj ne opravdava sredstvo*.

---

⁴¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, 51; IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjele života)*, 62, u: AAS 87 (1995.), str. 472.

Predimplantacijska dijagnoza

22. Predimplantacijska dijagnoza jest jedan od oblika prenatalne dijagnoze, povezan s tehnikama umjetne oplodnje, koji podrazumijeva genetsku dijagnozu embrija nastalih *in vitro*, prije njihova prijenosa u maternicu. Ona se obavlja *u cilju pružanja jamstva da će u majku biti preneseni samo oni embriji koji ne pokazuju nikakav nedostatak, odnosno embriji određenoga spola ili pak embriji koji posjeduju neke osobite kvalitete.*

Za razliku od drugih oblika prenatalne dijagnoze, kod kojih je dijagnostička faza odijeljena od faze eventualnog uklanjanja ploda i u klimi u kojoj se parovi mogu slobodno odlučiti zadržati bolesno dijete, za predimplantacijsku dijagnozu karakteristično je neposredno uklanjanje onih embrija za koje se sumnja da posjeduju neku anomaliju u genima ili kromosomima, odnosno embrija koji su nositelji neželjenog spola ili ne posjeduju željene osobine. Predimplantacijska dijagnoza, koja je vazda povezana s po sebi nedopuštenom umjetnom oplodnjom, usmjerena je prema *kvalitativnoj selekciji s posljedičnim uništavanjem embrija*, a sastoji se u praksi prijevremenog pobačaja. Stoga je predimplantacijska dijagnoza izričaj onoga *eugeničkog mentaliteta*, »koji prihvaća selektivni pobačaj, da bi zabranio rođenje djece pogođene različitim vrstama anomalija. Takav je mentalitet sramotan i za svaku osudu jer zahtijeva da se ljudski život vrednuje samo po mjerilima 'normalnosti'»

i fizičkog blagostanja, otvarajući tako put ozakonjenju čedomorstva i eutanazije.«⁴²

Shvaćajući ljudski embrij kao pukli »laboratorijski materijal«, *sâm pojam ljudskog dostojanstva također biva podvrgnut iskrivljavanju i diskriminaciji*. Dostojanstvo pripada na isti način svakomu pojedinom ljudskom biću i ne ovisi o prenatalnom planu, društvenim uvjetima, kulturi, odgoju ili stupnju fizičkog razvoja. Sve ako je unatoč općenitoj prihvaćenosti pojma i zahtjevâ ljudskog dostojanstva u prošlosti i prakticirana diskriminacija na temelju rase, religije ili društvenog stanja, danas smo svjedoci ne manje teškoj i nepravednoj diskriminaciji koja teži tome da se onima koji su pogođeni teškim patologijama i oštećenjima ne prizna etički i pravni status ljudskoga bića. Na taj se način zaboravlja da bolesne osobe, kao i osobe koje pate od različitih oblika oštećenja nisu nikakva zasebna kategorija ljudske vrste, jer su bolesti i oštećenja dio ljudskoga života i pogađaju svaku osobu, pa čak i onda kada ih osoba izravno ne iskusi. Takva je diskriminacija nemoralna te bi se zato trebala držati etički neprihvatljivom; osim toga, nužno je ukloniti sve kulturalne, ekonomske i društvene barijere koje priječe puno poštovanje i zaštitu bolesnih osoba, kao i osoba s različitim oblicima oštećenja.

---

⁴² IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, 63, u: *AAS* 87 (1995.), str. 473.

Novi oblici intercepcije i kontragestacije

22. Osim kontraceptivnih sredstava u pravom smislu riječi, koja onemogućuju da iz spolnog odnosa uslijedi začeće, postoje i druga tehnička sredstva koja djeluju nakon oplodnje – kad je već došlo do formiranja embrija – i to ili prije ili nakon usađivanja u maternicu. Te su tehnike *interceptivne*, ako embriju priječe usadnju u maternicu, odnosno *kontragestivne*, ako izazivaju izbacivanje netom usađenog embrija.

U cilju promicanja i širenja uporabe interceptivnih sredstava,⁴³ katkad se tvrdi da je mehanizam njihova djelovanja još nedovoljno poznat. Istina je da se uvijek ne raspolože potpunim poznavanjem mehanizma djelovanja različitih lijekova, ali eksperimentalne studije pokazuju kako je *učinak sprječavanja usađivanja nedvojbeno prisutan*, iako to ne znači da interceptivi izazivaju pobačaj svaki put kad budu primijenjeni, između ostalog i zato što spolni odnos nužno ne rezultira oplodnjom. Pa ipak, mora se primijetiti kako je u onoga koji želi spriječiti usađivanje možebitno začetog embrija, te stoga želi ili propisuje ove lijekove, pobačaj u namjeri načelno prisutan.

---

⁴³ Najpoznatija interceptivna sredstva su spirala ili IUD (*IntraUterine Device*) i takozvana »pilula za dan poslije«.

Kad se ustvrdi kašnjenje menstruacijskog ciklusa, pokatkad se utječe kontracepciji,⁴⁴ koja se obično primjenjuje unutar jednog do dva tjedna nakon što se opazilo kašnjenje ciklusa. Pritom se kaže kako je svrha primjene ovih sredstava ponovno uspostavljanje menstruacijskog ciklusa, no u zbilji je riječ o *pobačaju tek usađenog embrija*.

Pobačaj je, kao što je poznato, »namjerno ... i izravno ubojstvo ljudskog bića u početnoj fazi njegova postojanja, tj. između začeća i rođenja«.⁴⁵ Zbog toga se uporaba interceptivnih i kontracepcijskih sredstava drži *griehom pobačaja* i teško nemoralnom. Osim toga, kad se jednom postigne sigurnost da je pobačaj izveden, nastupaju, u skladu sa Zakonikom kanonskog prava, teške kaznene posljedice.⁴⁶

---

⁴⁴ Glavna kontracepcijska sredstva su pilula RU 486 ili mifepriston, prostagladin i metotreksat.

⁴⁵ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, 58, u: AAS 87 (1995.), str. 467.

⁴⁶ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, kan. 1398 i *Zakonik kanona istočnih Crkava*, kan. 1450 § 2; usp. također *Zakonik kanonskog prava*, kan. 1323-1324. Papinska komisija za autentično tumačenje Zakonika kanonskog prava izjavila je kako se pobačaj kanonski definira kao »ubojstvo ploda na bilo koji način i u bilo kojem trenutku nakon začeća« (*Odgovor* od 23. svibnja 1988., u: AAS 80 [1988.], str. 1818).

TREĆI DIO

NOVI TERAPIJSKI ZAHVATI KOJI UKLJUČUJU MANIPULIRANJE EMBRIJEM ILI ČOVJEKOVIM GENETSKIM NASLIJEĐEM

24. Spoznaje stečene posljednjih godina otvorile su nove perspektive za regenerativnu medicinu kao i za terapiju bolesti na genetskoj osnovi. Nadasve velik interes pobudilo je *istraživanje na embrionalnim matičnim stanicama* i njihova moguća terapijska primjena u budućnosti, iako ono do danas, za razliku od *istraživanja na matičnim stanicama odraslih*, nije postiglo učinkovite rezultate. Od trenutka kad se učinilo da bi terapijski ciljevi koji bi u budućnosti mogli postati dostižnima zahvaljujući istraživanju na embrionalnim matičnim stanicama mogli opravdati različite oblike manipulacije i uništenja ljudskih embrija, javilo se mnoštvo pitanja vezanih uz genetsku terapiju, od kloniranja do uporabe matičnih stanica, u pogledu kojih je nužno pozorno moralno razlučivanje.

Genetska terapija

25. Izrazom *genetska terapija* općenito se misli na primjenu tehnika genetskog inženjeringa na čovjeka s terapijskom svrhom, to jest sa svrhom liječenja bolesti na genetskoj osnovi, iako u posljednje vrijeme postoji težnja da se genetska terapija primijeni na liječenje nenasljednih bolesti, osobito raka.

Teoretski gledano, genetsku terapiju moguće je primijeniti na dvije razine: na somatskim i na germinalnim stanicama. *Somatskom genetskom terapijom* nastoje se ukloniti ili umanjiti genetski nedostaci prisutni na razini somatskih, to jest nereproduktivnih stanica, koje tvore tjelesna tkiva i organe. U tom slučaju riječ je o zahvatima usmjerenima na određene pojedinačne stanice, s učincima ograničenima na pojedinca. *Germinalna genetska terapija* nastoji, naprotiv, ispraviti genetske nedostatke prisutne u stanicama germinalnog tipa kako bi se terapijski učinci postignuti kod pojedinca prenijeli na njegovo eventualno potomstvo. Ti zahvati genetske terapije, bila ona somatska ili germinalna, mogu se izvoditi na fetusu *prije njegova rođenja* – riječ je, dakle, o genetskoj terapiji u majčinoj utrobi – ili *nakon rođenja*, na djetetu ili na odraslom čovjeku.

26. Pri donošenju moralne prosudbe valja imati na umu spomenute razlike. *Zahvati na somatskim stanicama isključivo u terapijske svrhe u načelu su moralno dopušteni.*

Njima se želi ponovno uspostaviti normalna genetska konfiguracija pojedinca ili pak ispraviti šteta nastala zbog prisutnih genetskih anomalija ili drugih patologija koje su s njima povezane. S obzirom na to da genetska terapija za pacijenta može biti vrlo rizična, potrebno je držati se općenitoga deontološkog načela prema kojemu je za izvođenje terapijskoga zahvata nužno prethodno osigurati da subjekt, koji će mu biti podvrgnut, ne bude izložen rizicima koji bi mogli ugroziti njegovo zdravlje ili tjelesnu cjelovitost, a koji bi bili pretjerani ili nerazmjerni u odnosu na težinu patologije koju se želi izliječiti. Isto se tako zahtijeva obaviješteni pristanak pacijenta ili onoga tko ga zakonito zastupa.

Moralna prosudba *germinalne genetske terapije* je drukčija. Svako genetsko modificiranje germinalnih stanica pojedinca prenijet će se na njegovo eventualno potomstvo. Budući da su rizici u odnosu na svaku genetsku manipulaciju značajni i da se još uvijek ne mogu u potpunosti kontrolirati, *u sadašnjem stadiju istraživanja nije moralno dopušteno djelovati na način kojim bi se eventualna šteta prenijela na potomstvo*. U pogledu hipotetske genetske terapije na embriju potrebno je dodati kako bi ona, tehnički gledano, trebala biti izvedena u sklopu oplodnje *in vitro*, što pak povlači za sobom sve etičke primjedbe protiv toga postupka. Zbog tih se razloga, dakle, mora ustvrditi kako je germinalna genetska terapija u svim svojim oblicima zasad moralno nedopuštena.

27. Posebnu pozornost zaslužuje *moгуća uporaba genetskog inženjeringa u ne-terapijske svrhe*. Neki su maštali o mogućoj manipulativnoj uporabi tehnika genetskog inženjeringa, s ciljem poboljšanja i potenciranja genetskih zaliha. Pritom iz tih želja nerijetko izbija neka vrsta nezadovoljstva, pa čak i odbacivanja vrijednosti ljudskog bića kao dovršenog stvorenja i osobe. Osim tehničkih teškoća ostvarenja ove zamisli, kao i svih stvarnih i potencijalnih rizika koji su u to uključeni, do izražaja nadasve dolazi činjenica kako bi takva manipulacija promicala eugenički mentalitet i vodila, s jedne strane, neizravnom društvenom stigmatiziranju onih koji ne posjeduju određene osobine, a s druge strane, poticanju onih osobina koje bivaju uzvisivane u određenim kulturama i društvima, a koje same po sebi ne predstavljaju ono specifično ljudsko. To bi, pak, proturječilo temeljnoj istini o jednakosti svih ljudi, izraženoj u načelu pravednosti, čije bi kršenje, dugoročno gledano, ugrozilo miroljubiv suživot među pojedincima. Osim toga, postavlja se pitanje tko bi mogao odrediti koje genetske modifikacije treba držati pozitivnima, a koje ne, odnosno gdje bi trebale biti granice pojedinačnih zahtjeva za genetskim poboljšanjem, jer ne bi bilo materijalno moguće ispuniti želje svakog pojedinca. Kako god bilo, svaki bi odgovor na ta pitanja nužno proizlazio iz arbitrarnih i upitnih kriterija. Sve nas to navodi na zaključak kako bi perspektiva takvih zahvata prije ili kasnije završila na štetu općeg dobra, jer bi se time zagovarala

la premoć volje jednih nad slobodom drugih. Na kraju treba naglasiti da se u pokušaju stvaranja *novoga tipa čovjeka* razabire *ideološka dimenzija* u kojoj čovjek nastoji zauzeti mjesto Stvoritelja.

Ističući etičku negativnost zahvatâ takvoga tipa, koji uključuju *nepраведno gospodstvo čovjeka nad čovjekom*, Crkva podsjeća i na nužnost ponovnog prihvaćanja dimenzije brige za ljude, kao i odgoja za prihvaćanje ljudskoga života u njegovoj konkretnoj povijesnoj ograničenosti.

Kloniranje čovjeka

28. Pod pojmom »kloniranje čovjeka« shvaća se nesporna (agametska) reprodukcija čitavoga ljudskog organizma u svrhu proizvodnje jedne ili više »kopija« koje bi bile genetski istovjetne jednom jedinom roditeljskom organizmu.⁴⁷

---

⁴⁷ Do danas su poznate dvije tehnike koje bi se mogle uporabiti za kloniranje čovjeka: metoda umjetnog cijepanja embrija i metoda prijenosa jezgre. Metoda *cijepanja embrija* sastoji se u umjetnom odvajanju jedne ili više stanica od embrija u početnoj fazi njegova razvoja, koja (koje) se potom prenosi (prenose) u maternicu kako bi se na umjetan način dobili istovjetni embriji. Metoda *prijenosa jezgre*, odnosno kloniranje u užem smislu, sastoji se u uvođenju jezgre uzete iz embrionalne ili somatske stanice u jajašce iz kojega je prethodno uklonjena jezgra; na taj se način spomenuto jajašce aktivira te bi se trebalo početi razvijati kao embrij.

O kloniranju se govori pod dvostrukim vidom: *reproduktivnim*, kojim se želi postići rođenje kloniranoga djeteta, i *terapijskim*, odnosno istraživačkim. Reproduktivnim kloniranjem mogle bi se, teorijski gledano, zadovoljiti neke osobite potrebe: kontrola nad ljudskom evolucijom; selekcija ljudskih bića s najizvršnijim osobinama; odabir spola djeteta; proizvodnja djeteta koje bi bilo »kopija« drugog djeteta; proizvodnja djeteta za parove pogođene neplodnošću koju nije moguće izliječiti ni na koji drugi način. Terapijsko se kloniranje, naprotiv, predlaže kao sredstvo proizvodnje embrionalnih matičnih stanica s unaprijed određenim genetskim naslijeđem kako bi se nadišla teškoća odbacivanja (nekompatibilnosti); ono je, dakle, povezano s uporabom matičnih stanica.

Pokušaji kloniranja izazvali su veliku zabrinutost diljem svijeta. Različita nacionalna i međunarodna tijela negativno su se očitovala o kloniranju čovjeka te je ono u velikoj većini zemalja zabranjeno.

Kloniranje čovjeka u sebi je nedopustivo jer, dovodeći do krajnosti etičku negativnost tehnikâ umjetne oplodnje, teži *proizvesti novo ljudsko biće bez povezanosti s činom uzajamnoga darivanja* dvoje supružnika, odnosno, u još zaoštrenijem obliku, *bez ikakve povezanosti sa spolnošću*. Time se otvara prostor manipulaciji i zlorabama koje nanose ozbiljnu štetu ljudskom dostojanstvu.⁴⁸

---

⁴⁸ Usp. ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, I, 6, u: *AAS* 80 (1988.), str. 84; IVAN PAVAO II., Govor članovima

29. Ako bi se kloniranje izvodilo s reproduktivnim ciljem, tada bi kloniranom subjektu genetsko naslijeđe bilo unaprijed nametnuto, čime bi taj subjekt – kao što smo ustvrdili – bio podvrgnut obliku *biološkog ropstva*, iz kojega bi se teško mogao osloboditi. Sâma činjenica da netko svojata pravo samovoljnog određivanja genetskih osobina druge osobe bila bi *teška povreda dostojanstva ovoga posljednjeg, kao i teška povreda temeljne jednakosti među ljudima*.

Originalnost svake osobe potječe od osobitog odnosa koji postoji između Boga i čovjeka od prvoga časa njegove egzistencije, što obvezuje na poštovanje njegove osobitosti i cjelovitosti, u što je uključena i biološka i genetska cjelovitost. Svatko od nas susreće u drugome ljudsko biće koje svoju egzistenciju i karakteristike duguje Božjoj ljubavi; jedino je ljubav među supružnicima posrednica te ljubavi, u skladu s naumom Stvoritelja i nebeskoga Oca.

30. S etičkog stajališta još ozbiljniji problem je takozvano *terapijsko* kloniranje. Stvaranje embrija s nakonom njihova uništenja, čak i ako se pritom želi pomoći bolesnima, posve je nespojivo s ljudskim dostojanstvom; takva se proizvodnja, naime, prema čovjekovoj egzistenciji u stadiju embrija ophodi kao prema pukom sredstvu

---

Diplomatskog zbora akreditiranog pri Svetoj stolici (10. siječnja 2005.), br. 5, u: *AAS* 97 (2005.), str. 153.

koje se može upotrebljavati i uništiti. *Krajnje je nemoralno žrtvovati ljudski život u terapijske svrhe.*

Etički prigovori, koji su se s više strana podigli protiv terapijskoga kloniranja i uporabe embrijâ nastalih *in vitro*, potaknuli su neke znanstvenike da predlože nove tehnike koje bi omogućile proizvodnju embrionalnih matičnih stanica bez uzgrednoga nužnog uništavanja pravih ljudskih embrija.⁴⁹ Ti su prijedlozi izazvali nemala znanstvena i etička pitanja, koja se prije svega tiču ontološkog statusa tako nastaloga »proizvoda«. Sve dok se te sumnje ne razriješe, valja voditi računa o onome što je rečeno u enciklici *Evangelium vitae*: »Stvari se tako postavljaju da bi, imajući razloge moralne obveze, bila dovoljna sama vjerojatnost, kada je riječ o osobi, da bi opravdala sasvim jasnu zabranu bilo kakva interventa koji bi išao prema uništenju ljudskog zametka.«⁵⁰

Terapijska uporaba matičnih stanica

31. Matične stanice su nediferencirane stanice koje posjeduju dva osnovna svojstva: a) sposobnost za više-

---

⁴⁹ Te nove tehnike su, primjerice, primjena partenogeneze na čovjeku, prijenos izmijenjene jezgre (*Altered nuclear Transfer: ANT*) i potpomognuto reprogramiranje jajašca (*Oocyte Assisted Reprogramming: OAR*).

⁵⁰ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, 60, u: *AAS* 87 (1995.), str. 469.

kratnu diobu bez nužne diferencijacije; b) sposobnost za stvaranje prijelaznih roditeljskih stanica, iz kojih će potom nastati visoko diferencirane stanice, primjerice živčane, mišićne ili krvne stanice.

Nakon eksperimentalne potvrde teze da matične stanice potiču rast novih stanica i obnavljanje oštećenog tkiva u koje se presade, otvorile su se nove perspektive za regenerativnu medicinu, koje su pobudile veliko zanimanje među istraživačima diljem svijeta.

Do danas su u čovjeku izdvojeni sljedeći izvori matičnih stanica: embrij u prvim stadijima razvoja, fetus, krv iz pupčane vrpce, različita tkiva u organizmu odraslog čovjeka (koštana srž, pupčana vrpca, mozak, mezenhin iz različitih organa itd.) i plodna voda. Studije su isprva bile usredotočene na *embrionalne matične stanice*, jer se držalo da samo one posjeduju izrazitu sposobnost dijeljenja i diferenciranja. No brojne studije danas pokazuju da i *matične stanice odraslog čovjeka* posjeduju određen stupanj multidiferencijacijskog potencijala. Čak i ako takve stanice nemaju istovjetnu sposobnost obnavljanja i jednaku plastičnost kao i embrionalne matične stanice, studije i eksperimentiranja na visokoj znanstvenoj razini teže za tim da se tim stanicama pridaju pozitivniji rezultati u usporedbi s embrionalnim matičnim stanicama. Terapijski protokoli koji se trenutačno primjenjuju predviđaju uporabu matičnih stanica odraslog čovjeka, te su započeta mnogobrojna istraživanja koja otvaraju nove i obećavajuće obzore.

32. Pri etičkoj prosudbi potrebno je uzeti u obzir *metodu prikupljanja matičnih stanica* kao i *rizike njihove uporabe u kliničke i eksperimentalne svrhe*.

Metode za prikupljanje matičnih stanica valja promatrati u odnosu na njihovo podrijetlo. Dopuštenima se trebaju držati one metode koje ne nanose veliku štetu subjektu iz kojega se matične stanice izdvajaju. Taj je uvjet načelno zadovoljen u slučaju uzimanja matičnih stanica: a) iz tkivâ organizma odraslog čovjeka; b) iz krvi pupčane vrpce u času porođaja; c) iz tkivâ onih fetusa koji su umrli prirodnom smrću. Naprotiv, uzimanje matičnih stanica iz živoga ljudskog embrija neizbježno povlači za sobom njegovo uništenje, pa je ta metoda, prema tome, izričito nedopuštena. U tom slučaju »istraživanje, bez obzira na učinkovite terapijske rezultate, nije istinski u službi čovječanstva, jer predmnijeva uništavanje ljudskih života čije je dostojanstvo jednako dostojanstvu drugih pojedinaca kao, uostalom, i dostojanstvu sâmh istraživača. Povijest je osuđivala i osuđivat će takvu znanost, ne samo zato jer joj nedostaje Božje svjetlo nego, štoviše, i sâma čovječnost.«⁵¹

Uporaba embrionalnih matičnih stanica, odnosno diferenciranih stanica koje od njih potječu, a koje su

---

⁵¹ BENEDIKT XVI., Govor sudionicima međunarodnog kongresa na temu: »Kakvu budućnost imaju matične stanice za terapiju?«, u organizaciji Papinske akademije za život (16. rujna 2006.), u: *AAS* 98 (2006.), str. 693–695.

pribavili drugi istraživači uništivši embrije, ili su nabavljene na tržištu, postavlja ozbiljne probleme iz perspektive suradnje u zlu i sablazni.⁵²

U pogledu kliničke uporabe matičnih stanica dobivenih dopuštenim postupcima ne postoje moralni prigovori, pod uvjetom da se poštuju opći kriteriji medicinske deontologije. Sve postupke izdvajanja i uporabe matičnih stanica valja provoditi vrlo brižljivo i razborito, svodeći eventualne rizike za pacijente na najmanju moguću mjeru, olakšavajući razmjenu informacija među znanstvenicima i nastojeći oko potpune transparentnosti djelovanja pred očima javnosti.

Treba ohrabrivati i podupirati istraživačke inicijative koje zagovaraju uporabu matičnih stanica odraslih pojedinaca, jer s tim u vezi ne postoje etički problemi.⁵³

Pokušaji hibridizacije

33. U novije su vrijeme životinjska jajašca upotrijebljena za reprogramiranje jezgri ljudskih somatskih stanica – što se općenito naziva *hibridno kloniranje* – u svrhu izdvajanja embrionalnih matičnih stanica iz tako

---

⁵² Usp. br. 34–35 ovoga naputka.

⁵³ BENEDIKT XVI., Govor sudionicima međunarodnog kongresa na temu: »Kakvu budućnost imaju matične stanice za terapiju?« u organizaciji Papinske akademije za život (16. rujna 2006.), u: *AAS* 98 (2006.), str. 693–693–695.

nastalih embrija, čime prestaje nužnost uporabe ljudskih jajašaca.

Gledano iz etičke perspektive, takvi i slični postupci povreda su dostojanstva ljudskog bića zbog toga što *miješanje genetskih elemenata životinja i ljudi može narušiti osobiti identitet čovjeka*. Osim toga, eventualna bi uporaba matičnih stanica, izdvojenih iz takvih embrija, zbog prisutnosti životinjskoga genetskoga materijala u njihovoj citoplazmi nosila sa sobom dodatne zdravstvene rizike, koji su zasad u potpunosti nepoznati. Svjesno izlaganje ljudskog bića tim rizicima moralno je i deontološki neprihvatljivo.

Uporaba ljudskoga »biološkog materijala« nedopuštenog podrijetla

34. Za znanstveno istraživanje i za proizvodnju cjepivâ i drugih proizvoda kadšto se upotrebljavaju stanične linije dobivene nedopuštenim zahvatima protiv ljudskog života, odnosno čovjekove tjelesne cjelovitosti. Povezanost s nedopuštenim činom može biti neposredna i posredna, jer je najčešće riječ o stanicama koje se reproduciraju lako i u velikim količinama. Taj »materijal« katkad je dostupan na tržištu, a gdjekad ga i državna tijela, koja su za to zakonski ovlaštena, besplatno dijele centrima za istraživanje. Sve to stvara *različite etičke probleme vezane uz suradnju u zlu i sablazan*. Zbog toga

se čini primjerenim izložiti opća načela na temelju kojih će svi ljudi ispravne savjesti moći procijeniti i razriješiti situacije u kojima bi se, obavljajući svoje profesionalne djelatnosti, mogli zateći.

Nadasve je potrebno podsjetiti kako »moralno vrednovanje pobačaja treba primijeniti i na sadašnje oblike *intervencije na ljudskim zamecima* koji, premda smjerajući po sebi zakonitim ciljevima, neizbježno dovode do ubojstva. To je slučaj vršenja *pokusa na zamecima* što je u sve većoj ekspanziji na biomedicinskom području, a zakonom je dopušteno u nekim državama ... Uporaba embrija ili ljudskih zametaka⁵⁴ kao predmeta za pokuse predstavlja zločin u odnosu na njihovo dostojanstvo ljudskih bića, koja imaju pravo na isto dužno poštovanje kao i rođeno dijete i kao svaka druga osoba.«⁵⁵ Takvi oblici eksperimentiranja uvijek predstavljaju težak moralni nered.⁵⁶

35. Drukčije je kad istraživači upotrebljavaju »biološki materijal« koji je proizveden izvan njihova centra ili je pak nabavljen na tržištu. Naputak *Donum vitae* formulirao je opće načelo koje valja slijediti u takvim slučajevima: »Leševe zametaka ili ljudskih plodova, bilo da su namjerno ili pak nenamjerno pobačeni, treba

---

⁵⁴ Umjesto »zametaka« trebalo bi stajati: »fetusa« (nap. prev.).

⁵⁵ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, 63, u: *AAS* 87 (1995.), str. 472–473.

⁵⁶ Usp. *isto*, 62, u: *nav. dj.*, str. 472.

poštivati jednako kao i smrtne ostatke drugih ljudskih bića. Osobito, oni ne mogu biti predmet sakaćenja ili autopsije ako njihova smrt nije potvrđena i ako za to nema pristanka roditelja ili majke. Osim toga, uvijek ostaje neokrnjen moralni zahtjev da se u namjernom pobačaju ne sudjeluje ni na koji način i da se izbjegne sablazan.«⁵⁷

U tom slučaju *nije dovoljan kriterij neovisnosti koji su formulirala pojedina etička povjerenstva*, a koji ističe da je etički dopušteno služiti se »biološkim materijalom« nedopuštenoga podrijetla, pod uvjetom da postoji jasno razgraničenje između onih koji su proizveli, zamrznuli i usmrtili embrije te istraživača koji izvode znanstvene pokuse. Kriterij neovisnosti nije dovoljan kako bi se izbjeglo protuslovlje u stajalištu onoga koji tvrdi da ne odobrava nepravdu koju su drugi počinili, dok se u isto vrijeme u vlastitom radu služi »biološkim materijalom« koji su drugi proizveli na tako nepravedan način. Kad zakoni koji uređuju zdravstveni i znanstveni sustav potvrde ono što je nedopušteno, tada je potrebno distancirati se od zlih vidova takvog sustava kako se ne bi stvorio dojam da se teško nepravedna djela toleriraju, odnosno prešutno prihvaćaju.⁵⁸ Svaki, pa i najmanji tračak

---

⁵⁷ ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae (Dar života)*, I, 4, u: AAS 80 (1988.), str. 83.

⁵⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, 73, u: AAS 87 (1995.), str. 486: »Pobačaj i eutanazija su, dakle, zločini za koje nikakav ljudski zakon ne može dati odobrenje. Zakoni

prihvatanja zapravo bi pridonio širenju ravnodušnosti, čak i odobravanja tih čina u određenim medicinskim i političkim krugovima.

Gdjekad se čuju prigovori kako bi se netom iznesenim razmišljanjima željelo reći da je dužnost svih istraživača ispravno oblikovane savjesti aktivno se suprotstavljati svim nedopuštenim medicinskim radnjama, čime se pak pretjerano proširuje njihova etička odgovornost. No obveza izbjegavanja surađivanja u zlu i sablazni zapravo se tiče njihove redovite profesionalne djelatnosti, koju moraju obavljati na ispravan način i njome svjedočiti vrijednost života, suprotstavljajući se pritom i teško nepravедnim zakonima. Stoga je potrebno pojasniti kako je istraživač dužan odbiti služiti se tim »biološkim materijalom«, čak i ako njegova djelatnost nije neposredno povezana s radnjama onih koji izvode umjetnu oplodnju ili pobačaj, te čak i ako on sâm nije u prethodnom dogovoru s centrima za umjetnu oplodnju. Ta dužnost istraživača izvire iz *obveze* da, obavljajući svoju djelatnost, *odbije sudjelovati u situacijama koje su, premda u skladu sa zakonom, teško nepravedne i da jasno potvrđi vrijednost ljudskog života*. Prema tome, gore doneseni kriterij neovisnosti je nužan, ali s etičkoga gledišta može biti i nedovoljan.

---

te vrste ne samo što ne stvaraju nikakvu obvezu u savjesti, nego prije pokreću *tešku i preciznu obvezu da im se suprotstavi prigovor savjesti*.« Pravo na prigovor savjesti, koje je izraz prava na slobodu savjesti, trebala bi štiti civilna zakonodavstva.

Nema sumnje, unutar toga općeg okvira postoje i *različiti stupnjevi odgovornosti*; teški razlozi mogli bi biti moralno proporcionalni da opravdaju korištenje toga takozvanog »biološkog materijala«. Tako, primjerice, opasnost za zdravlje djece može dati pravo njihovim roditeljima da dopuste uporabu cjepiva za čiju su pripremu upotrijebljene stanične linije nedopuštenog podrijetla, ali da pritom imaju na pameti kako svatko ima pravo očitovati vlastito neslaganje i zatražiti da sustavi zdravstvene zaštite stave na raspolaganje i druge vrste cjepivâ. S druge strane, nužno je posvijestiti si da u mnogim ustanovama koje rabe stanične linije nedopuštenog podrijetla nisu na isti način odgovorni oni koji odlučuju o proizvodnji tih cjepivâ te oni koji nemaju nikakvu moć odlučivanja.

U kontekstu žurne potrebe *mobilizacije savjesti u pri-log životu* valja podsjetiti i na to da je odgovornost zdravstvenih djelatnika »danas porasla i nalazi svoje najdublje nadahnuće i svoju najsnažniju potporu u unutarnoj i nezamjenjivoj etičkoj dimenziji zdravstvenog zanimanja, kako je već priznavala stara i uvijek aktualna *Hipokratova zakletva*, prema kojoj se od svakog liječnika zahtijeva zalaganje za apsolutno poštivanje ljudskog života i njegove svetosti».⁵⁹

---

⁵⁹ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*, 89, u: *AAS* 87 (1995.), str. 502.

ZAKLJUČAK

36. Ima onih koji prigovaraju da moralni nauk Crkve sadržava previše zabrana. Istina je, pak, da je on utemeljen na priznavanju i promicanju svih darova koje je Stvoritelj udijelio čovjeku, primjerice života, znanja, slobode i ljubavi. Stoga ne treba cijeniti samo čovjekove spoznajne nego nadasve i praktične djelatnosti, kao što su rad i tehnološka djelatnost. Upravo je ovim potonjima čovjek pozvan biti dionikom Božje stvarateljske moći i preobražavati stvoreni svijet, uređujući njegove mnogostruke resurse u korist dostojanstva i blagostanja svih ljudi i cijeloga čovjeka, te čuvajući njegovu vrijednost i unutarnju ljepotu.

Pa ipak, povijest ljudskog roda svjedoči kako je čovjek zlorabio, i još uvijek zlorabi, moć i sposobnosti koje mu je Bog povjerio, što je urodilo *različitim oblicima nepravedne diskriminacije i tlačenja* najslabijih i najnezaštićenijih. Svakidašnji nasrtaji na ljudski život, tolika siromašna područja u kojima ljudi umiru od gladi i bolesti, uskraćeni za blagodati teorijskih i praktičnih resursa koji, naprotiv, pretiču u brojim zemljama, tehnološki i industrijski razvoj koji uvelike prijeti urušivanjem ekosustava, uporaba znanstvenih istraživanja na području fizike, ke-

mije i biologije u bojne svrhe, brojni ratovi koji još i dan-danas dijele narode i kulture – sve su to, na žalost, tek neki znakovi koji rječito upućuju na to kako čovjek može zlorabiti svoje sposobnosti i postati najgori neprijatelj sebi sâmom, gubeći svijest o svojem uzvišenom i osobitom pozivu da bude suradnik Božjega stvarateljskog djela.

No istodobno je u povijesti ljudskog roda vidljiv i stvaran *napredak u razumijevanju i priznavanju vrijednosti i dostojanstva svake osobe*, temeljâ pravâ i etičkih imperativa kojima se nastojalo i nastoji se izgraditi ljudsko društvo. Zato su upravo u ime promicanja ljudskog dostojanstva tijekom povijesti proglašavani zabranjenima svako ponašanje i svaki stil života koji su to dostojanstvo ugrožavali. Etičke, ali nadasve pravno-političke zabrane raznih oblika rasizma i ropstva, nepravednih diskriminacija te potiskivanja žena, djece, bolesnih osoba i osoba s posebnim teškoćama na rub društva očiti su svjedoci priznavanja neotuđive vrijednosti i unutarnjeg dostojanstva svakoga ljudskog bića te znak autentičnog napretka ljudske povijesti. Drugim riječima, legitimnost svake zabrane utemeljena je u potrebi zaštite autentičnoga moralnog dobra.

37. Ako je ljudski i društveni napredak nekoć ponajvećma dolazio do izražaja u razvoju industrije i proizvodnji potrošačkih dobara, danas se on prepoznaje po razvoju informatike te istraživanjâ na području genetike, medicine i biotehnologijâ, koja svoju primjenu nalaze i na čovjeku. Ta su područja od velike važnosti za budućnost čovječanstva,

međutim, na njima su isto tako prisutne očite i neprihvatljive zloporabe. »Kao što je u prošlome stoljeću u svojim temeljnim pravima bila sputavana i ugnjetavana radnička klasa, koju je Crkva neustrašivo uzimala u obranu, ističući sveta prava radnika kao osobe, tako i sada, kada druga kategorija osobâ biva sputavana u svojem temeljnom pravu na život, Crkva osjeća da se nepromijenjenom neustrašivošću mora glasno zauzeti za onoga koji je sâm bez glasa. Njezin je glas vazda evanđeoski krik u obranu siromahâ ovoga svijeta, onih koji su ugroženi, prezreni i ugnjetavani u svojim ljudskim pravima.«⁶⁰

Snagom doktrinarnog i pastoralnog poslanja Crkve Kongregacija za nauk vjere osjetila je dužnost da iznova potvrdi dostojanstvo te temeljna i neotuđiva prava svakoga ljudskog bića, čak i u prvim stadijima njegove egzistencije, te da izričito istakne dužnost zaštite i poštovanja toga dostojanstva, koja pripada svim ljudima.

Ispunjavanje te zadaće podrazumijeva hrabro suprotstavljanje svim onim praksama teške i nepravedne diskriminacije još nerođenih ljudskih bića koja svejedno posjeduju dostojanstvo osobe jer su i ona stvorena na sliku Božju. U zahtjevnom nastojanju oko razlikovanja između dobra i zla, *iza svakoga »ne« blista veliki »da« priznanju neotuđivoga dostojanstva i vrijednosti svakoga pojednog i neponovljivog ljudskog bića pozvanoga u život.*

---

⁶⁰ IVAN PAVAO II., Pismo svim biskupima o »Evanđelju života« (19. svibnja 1991.), u: AAS 84 (1992.), str. 319.

Vjernici će se gorljivo založiti oko promicanja nove kulture života prihvaćajući sadržaj ovoga naputka vjerničkim pristankom svoga duha, i znajući da Bog neprestano nudi milost nužnu za obdržavanje njegovih zapovijedi te da u svakom ljudskom biću, a osobito u onim najmanjima, susrećemo sâmoga Krista (usp. Mt 25, 40). I svi ljudi dobre volje, a na poseban način liječnici i znanstvenici otvoreni dijalogu i željni spoznanja istine, razumjet će i složiti će se s ovdje donesenim načelima i prosudbama, usmjerenima prema zaštiti krhkoga stanja ljudskog bića u početnim stadijima njegova života i promicanju čovječnije civilizacije.

Vrhovni svećenik Benedikt XVI., na audijenciji u kojoj je primio potpisanog kardinala pročelnika 20. lipnja 2008., odobrio je ovaj naputak, koji je prihvaćen na redovitom zasjedanju ove kongregacije, i naredio da se objavi.

Dano u Rimu, u sjedištu Kongregacije za nauk vjere, 8. rujna 2008., na blagdan Rođenja Blažene Djevice Marije.

Kard. William Levada
pročelnik

Luis F. Ladaria, S. I.
*naslovni nadbiskup Tibike
tajnik*

SADRŽAJ

UVOD.....	5
-----------	---

PRVI DIO

ANTROPOLOŠKI, TEOLOŠKI I ETIČKI VIDOVI LJUDSKOGA ŽIVOTA I RAĐANJA	11
--	-----------

DRUGI DIO

NOVI PROBLEMI VEZANI UZ RAĐANJE	19
<i>Tehnike koje potpomažu plodnost .....</i>	19
<i>Oplodnja in vitro i hotimično uklanjanje embrija ....</i>	22
<i>Intracitoplazmatsko injiciranje spermija (ICSI) .....</i>	26
<i>Zamrzavanje embrija .....</i>	28
<i>Zamrzavanje jajašaca .....</i>	31
<i>Redukcija embrija .....</i>	31
<i>Predimplantacijska dijagnoza .....</i>	33
<i>Novi oblici intercepcije i kontracepcije .....</i>	35

TREĆI DIO

NOVI TERAPIJSKI ZAHVATI KOJI UKLJUČUJU MANIPULIRANJE EMBRIJEM ILI ČOVJEKOVIM GENETSKIM NASLIJEĐEM	37
<i>Genetska terapija .....</i>	38
<i>Kloniranje čovjeka .....</i>	41

<i>Terapijska uporaba matičnih stanica</i>	44
<i>Pokušaji hibridizacije</i>	47
<i>Uporaba ljudskoga »biološkog materijala« nedopuštenog podrijetla</i>	48
ZAKLJUČAK	53